ג'סר א-זרקא

צילום: ביכה עמאש

ג'סר א-זרקא הוא ישוב ערבי הנמצא דרומית לחיפה, במדרונות הרי הכרמל ולחופו של הים התיכון. בכפר אתרים ארכיאולוגיים רבים והוא עשיר באוצרות טבע. חיים בו יותר מארבע עשר אלף תושבים, רובם בדואים מוסלמים. בכפר מתגוררות עשרים וארבע משפחות, שהגדולות ביניהן הן משפחות ג'ורבאן ועמאש, המהוות 60% מהתושבים.

ייחודו של ג'סר אלזרקא הוא ללא ספק מיקומו הגאוגרפי שהופך אותו לפנינת נוף: הישוב נמצא על שפת הים, מצפון לו עובר נחל התנינים ויש בו אתרים ארכיאולוגיים דוגמת הגשר העות'מאני, הסכר הרומאי וטחנות קמח. מעבר לנחל שוכן קיבוץ מעגן מיכאל, במזרח תחום הישוב בכביש המהיר "חיפה- תל אביב", בדרום בקיסריה ובמערב, כאמור- הים התיכון.

תושבי ג'סר אלזרקא חיו במשך מאות שנים במקום שנקרא "ביצות אלכבארה" והתרכזו ב-"גבעת כרכאריה". בשנת 1924, בעת פרויקט ייבוש הביצות, שהתבצע במימון הברון רוטשילד, הוצעה לתושבים קרקע חלופית לכפר. בשנת 1926 נחנך היישוב החדש בשטח הנוכחי, שתושבי הכפר חיים בו עד היום. מקור הפרנסה של התושבים היה ועודנו חקלאות ועבודה בחוות הדגים שבאזור.

מוח'תאר ד'יב אלעלי

צילום: בסמלה חיידר ועכרמה שהאב

המוח'תאר ד'יב אלעלי נולד בשנת 1868 וחי בכפר ג'סר א-זרקא כל חייו. הוא לחם כמפקד בצבא הטורקי בתקופת השלטון העות'מאני, ושימש בתפקיד "שאוויש" (שוטר/מפקד בעל סמכות נרחבת) בתקופת המנדט הבריטי. מאז קום המדינה היה אחד האישים החשובים באזור חוף הכרמל. בין תפקידיו הרבים היה יושב הראש של שבט אלע'וראנה ויושב הראש של הוועד העממי לשבטים (שנקרא "ועדת סולחה"). הוא ניהל את חייו בכבוד ובעשייה רבה. הוא תרם מהאדמות שלו לבניית המסגד הגדול בג'סר א-זרקא ובנוסף תרם מאות דונמים לתושבים בכפר שלא היה להם מקום מגורים. בניו אניס ודיאב כהנו גם הם בתפקיד "שאוויש" בזמן המנדט הבריטי, ובנו נמר היה מאז'ון - כותב הסכמי הנישואים בכפר. במהלך חייו ביקר ד'יב אלעלי ברוב מדינות ערב: בעיראק, בסוריה, בירדן ובמצרים. ד'יב אלעלי נפטר בשנת 1987 בגיל מאה ותשע עשרה שנים, השאיר אחריו עשרים ילדים (בנים ובנות) ושמונה מאות נכדים ונינים.

בית האבן הראשון בג'סר אזרקא

צילום: סאאידה עלי

בית האבן הראשון בכפר נבנה בשנת 1924 על ידי המוח'תאר ד'יב אלעלי, בעזרת אבנים שנלקחו מהחורבות העתיקות והמחצבות הרומיות שבאזור. בית האבן הראשון של הכפר היה גם לבית הראשון שחובר לצנרת מים.

מרים חמדאן עמאש - האישה המבוגרת בישראל

צילום: סמי גרבאן

מרים חמדאן עמאש נולדה בכפר ג'סר א-זרקא בשנת 1888 ונפטרה בגיל מאה עשרים וארבע שנים. היא נחשבת לאישה המבוגרת בארץ. מרים, שהייתה נשואה לגבר מהכפר, עבדה כאחות וטיפלה בביתה באנשי הכפר החולים. היא שמרה על אורח חיים בריא והכינה בעצמה חלק מהתרופות מצמחים. מרים שמרה על צלילות מחשבה לאורך כל חייה. במותה השאירה אחריה עשרה בנים ושלוש מאות נכדים ונינים.

כלים מסורתיים

1. **באבור / פרימוס-** כלי להבערת אש באמצעות נפט. לאחר הדלקת ראש המבער עם מעט דלק, הנפט שנמצא במיכל הפליז שבתחתית מתחמם באמצעות הלהבה והופך לגז. משאבה ידנית קטנה בצדי המכל, מאפשרת הזרמת הגז לראש המבער בלחץ ובכך מתאפשרת יצירת הלהה.
2. **"מהבאש"-** מכתש העשוי עץ, ששימש לכתישת הקפה לפני שבושל. היה נהוג להזמין את העוברים ושבים לשתיית קפה, באמצעות שירים מסורתיים שליוו את מקצב הכתישה. טקס הכנת הקפה כלל מספר שלבים, בסופם הוא נמזג לכוסות מתוך קומקום ייחודי- "דאלה". טקס הקפה נהפך למפגש חברתי שבו משוחחים על עניינים חשובים ומחליפים חדשות.
3. **ג׳ורבאל / מונח׳ול-** נפת חיטה העשויה מעור של עז. שימשה לברירת גרעיני החיטה באמצעות נענוע הכלי בחוזקה.
4. **ג'רה-** כלי חמר להחזקת מים. בימים שלפני השימוש בחשמל, השתמשו בג'רה כדי לשמור על המים צוננים בימי הקיץ החמים. החרס שמר על טעמם הטרי של המים.

צילום: סאאידה עלי

מסגד עומר בן אלח'טאב (המסגד הגדול)

מסגד עומר בן אלח'טאב הוא המסגד הראשון שהוקם בג'סר א-זרקא, בשנת 1965. מאוחר יותר עבר המסגד שיפוץ. האימאם הראשון במסגד היה חוסיין עומר בושנק, יליד קיסריה, שהתגורר במסגד עד למותו ונקבר בבית הקברות של הכפר.

Jisr Az-Zarqa

Jisr Az-Zarqa is an Arab community south of Haifa, on the slopes of Mount Carmel on the Mediterranean coast. The village has many archaeological sites and is rich in natural treasures. It is home to some 14,000 people, most of whom are Bedouin Muslims. There are 24 clans in the village, the largest of which are the Jubran and Amash clans, which make up 60% of the population.

The unique aspect of Jisr Az-Zarqa is its geographical location, which has made it a landscape gem: To the north is the Taninim Stream with many archaeological sites including the Ottoman bridge, the Roman dam and flour mills; on the other side of the stream is Kibbutz Ma'agan Michael. On the east the town is bounded by the Haifa-Tel Aviv highway, to the south is Caesarea and to the west – the Mediterranean Sea.

The inhabitants of Jisr Az-Zarqa lived for centuries on Caesarea Hill in the Kebara Swamps. In 1924, during the swamp-draining project funded by Baron Rothschild, the inhabitants were offered alternative land for the village on the remains of a quarry on the *kurkar* ridge. In 1926 the new village was dedicated at that site, where the inhabitants live to this day. An important source of income for the village was and still is agriculture and work on nearby fish farms. Most of the inhabitants work in nearby cities and Jewish communities.

Mukhtar Deeb Elali

Mukhtar Deeb Elali was born in 1868 and lived in Jisr Az-Zarqa all his life. He fought as an officer in the Turkish army during the Ottoman period and served as a *shawish* (policeman/commander with broad powers) during the British Mandate. After Israel was founded, he was one of the leading figures in the Carmel coast region. Among his many roles, he was head of the Al-Ghorna tribe and head of the local committee of tribes, known as the *sulha* (reconciliation) committee. Deeb Elali led a dignified life full of good works. He contributed some of his own land for construction of the large mosque in Jisr Az-Zarqa, as well as a great many plots of land for inhabitants of the village who had nowhere to live. His sons Anis and Diab also served as *shawish* during the British Mandate, and his son Nimr was the village's *Ma'joun* – he wrote the marriage contracts in the village. Deeb Elali visited most of the Arab countries in his day – Iraq, Syria, Jordan and Egypt. He

died in 1987 at the age of 109, and was survived by 20 sons and daughters, and 800 grandchildren and great-grandchildren.

The First Stone House in Jisr Az-Zarqa

The first stone house in the village was built by the village's mukhtar, Deeb Elali, in 1924, using stones from nearby ancient ruins. It was also the first house that had running water.

Mariyam Hamdan Amash – the Oldest Woman in Israel

Mariyam Hamdan Amash was born in Jisr Az-Zarqa in 1888, and died at the age of 124. She was considered the oldest woman in Israel. She married a village man and worked from home as a nurse, caring for ailing villagers. She lived a healthy lifestyle and made some of her medicines from plants. Mariyam was of sound mind until the end of her life. She was survived by ten sons and 300 grandchildren and great-grandchildren.

Traditional housewares

1. **Primus**- A traditional brass kerosene stove. After igniting the stove with a small amount of kerosene, the rest of the kerosene heats up and vaporizes, which keeps the fire going. Turning a small pump knob on the right side of the tank increases the pressure in the tank, which controls the amount of heat being generated.
2. **Mahabash**- The *mahabash* (top right) is a wooden coffee grinder. After grinding, the coffee was brewed in a *dallah*, a special kettle used in the coffee ceremony. Drinking coffee was considered a social activity. The rhythmic sound of the grinding sound was made into a song that attracted passers-by, who would gather to discuss matters of the day and share the latest news over a cup of coffee.
3. **Jorval-** A grain sieve used in the early days to separate the grain from the stems. The sieve was made of goat skin, to withstand the strong shaking during the process.
4. **Jara**- A clay water jug. Before the use of electricity, the *jara* was used to keep water cool during hot summer days. The clay maintained the water's fresh taste.

The Omar Ibn al-Khattab Mosque (the Large Mosque)

The Omar Ibn al-Khattab Mosque was the first mosque built in Jisr Az-Zarqa, in 1965. Later it was refurbished. The mosque's first imam was Hussein Omar Bushnak, who was born in Caesarea. He lived in the mosque until his dying day and was buried in the village cemetery.

جسر الزّرقاء

جسر الزرقاء قرية عربية تقع جنوب حيفا، على سفوح جبال الكرمل، على شواطئ البحر الأبيض المتوسط. في القرية العديد من المواقع الأثرية وهي غنية بالكنوز الطبيعية. يبلغ عدد سكانها أكثر من أربعة عشر ألف نسمة، معظمهم من البدو المسلمين. تضم القرية أربع وعشرين عائلة، أكبرها عائلتي جربان وعمّاش، حيث تشكلان 60٪ من عدد السكان.

تتميز جسر الزرقاء بموقعها الجغرافي الذي يجعلها جوهرة طبيعية: تقع القرية على ساحل البحر، في الشمال يمر وادي التماسيح الذي يضم مواقع أثرية كالجسر العثماني، السد الروماني والمطاحن، بعد الوادي يقع كيبوتس معجان ميخائيل. الطريق السريع "حيفا - تل أبيب" يحد القرية من الشرق، وفي الجنوب قيساريا وفي الغرب البحر.

عاش سكان جسر الزرقاء خلال مئات السنين في مكان يسمى "مستنقعات الكبارة" وتمركزوا على "تلة كركارية". في عام 1924، خلال مشروع تجفيف المستنقعات الذي موّله البارون روتشيلد، تم اقتراح قطعة ارض بديلة لسكان القرية، يقع الموقع البديل على أطلال محاجر في سلسلة جبال الكركار. في عام 1926، افتتحت القرية الجديدة في المنطقة الحالية، حيث يعيش سكان القرية حتى اليوم. كان وما زال مصدر رزق السكان من الزراعة والعمل في مزارع الاسماك في المنطقة. يعمل معظم السكان كمستأجرين في المدن والمستوطنات اليهودية الموجودة في المنطقة.

المختار "ذيب العليّ

المختار ذيب العلي هو أحد أهم الشّخصيات التي وُلدت وترعرعت في جسر الزرقاء. ويعتبر مختارها الأوّل وقد عُرف بقوة شخصيته، وُلِد سنة 1868م وحارب بجانب الجيش التّركي في عهد الدّولة العثمانية. وعاش ثلاث مراحل تاريخية في حياة البلدة,. أيام الحكم التركي، الانتداب البريطاني، وكذلك الحكم الاسرائيليّ. وبنى الحاج ذيب العلي أول بيت له ولعائلته في جسر الزرقاء سنة 1924م من الحجارة التي أخذها من الآثارات القديمة الموجودة في المنطقة يجدر بالذكر ان المختار كان يمثل رتبة شاويش في عهد الانتداب البريطاني والعثماني وقد تواجد في معظم الدول العربيه

(مصر,لبنان,سوريا,العراق, الاردن), يشار على ان المختار وهب معظم الاراضي لبعض السكان الذين لم يملكوا سكن وقد اعتاش على اكل الخضار(خبيزه ولوف) واللحم والالبان الطازجه. وقد توفي عام 1987م عن عمر يناهز 119سنة وترك ورائه 20 ابن وابنه و800 ابناء احفاد . وترك وراءه تاريخًا حافلاً من النضال.

بيت الحجر الاول في جسر الزرقاء

تم بناء اول بيت من حجر في جسر الزرقاء سنة 1924 , حيث قام بِبناءِه مختار القرية الاول السيد ذيب العلي ذيب شخيدم , والذي اخذت حجارته من منطقة حيفا وعكا حيث تم نقلهن على الجمال, البيت تم بناءه من اجل مختار الفرية وايضا البيت الاول الذي تم ايصاله بالمياه هو بيت المختار.

مريم حمدان عماش أكبر معمرة في العالم

توفيت عن عمر يناهز 124 عامًا، وهي من سكان بلدة جسر الزرقاء في فلسطين. وتحمل مريم عماش بطاقة هوية كتب عليها أنها من مواليد 1888 وتركت عشرة أولاد و300 حفيد وحسب التاريخ المسجل فإن مريم عماش تخطت أكبر معمرة مسجلة في التاريخ المعاصر، يشار إلى أن عماش ظلت تحافظ على وعيها الكامل حتى قبل أيام من وفاتها واحتفظت بذاكرة واتزان وكانت تعتبر المطببه لاهالي القريه حيث كانت تعطي وصفات طبيعيه للشفاء واعتاشت على اكل الخضار والماكولات الطازجه.

ادوات تراثية

1. **بابور -** بابور الكاز هو موقد يستخدم لأغراض التدفئة أو الطهو أو الإنارة.
   بعد اشعال لهب الموقد لتسخين الماكينة يتم دفع الهواء تدريجيا إلى داخل الموقد باستخدام المكبس حيث يزيد الضغط داخل الموقد ومن ثمة ندفع السائل المشتعل تلقائيا نحو رأس البابور لتنتج الشعلة.
2. **المهباش -** المهباش هو وعاء خشبي مجوف مصنوعة من الخشب يستخدم لسحق حبوب القهوة.
   كما وكان يستخدم كآله موسيقية يجتمع المارة والضيوف اليها للاستماع للأغاني الشعبية وشرب القهوة، كما ويعتبر المهباش رمز للكرم.
   مجالس القهوة الاجتماعية أُعتبرت لقاء مهم وعادة لتبادل الحديث ونقل الاخبار الهامة.
   استمتع العرب بجلسات تحضير القهوة الطويلة اخرها هو سكب القهوة من وعاءها المميز المسمى دلة.
3. **الغربال -** الغربال او المنخل صُنع قديمًا من الخشب وجلود الحيوانات.
   إستُعمل بالأساس لغربلة القمح (تنقيته من الاجزاء الغير مرغوب فيها).
   تتم الغربلة بواسطة هز الغربال والضرب عليه.
4. **الجرة -**
   الجرة هي وعاء أسطواني الشكل، مصنوعة من الفخار وقد تعارف قديماً على استخدام الجرار في حفظ الماء وتبريده وحفظ الطعام وكذلك الحاجيات والأشياء الثمينة مثل الذهب.

1

2

3

4

مسجد عمر بن الخطاب (المسجد الكبير)

مسجد عمر بن الخطاب هو اول مسجد بني في القرية عام 1965. ثم تم ترميم لاحقا , اول امام للمسجد هو الامام حسين عمر بشناق , اصله من قرية قيساريه المهجرة , عاش حياته بالمسجد وعند موته دفن بمقبرة القرية.